

Frauderisicoanalyse

Gemeente Weert 2022

Versie 1.3, 30 augustus 2022

Revisies

Versie	Datum	Auteur	Opmerkingen
Versie 1.0	18 augustus 2022	J. van Veen	Concept
Versie 1.1	18 augustus 2022	A. Schmidt	Concept
Versie 1.2	22 augustus 2022	J. Wolters	Concept
Versie 1.3	30 augustus 2022	K. Joosten	Concept

Status	Bespreking/ beslissing door	Datum	Besluit
Kennisgeving	CMT		
Vaststelling	DT		
Vaststelling	College		
Kennisgeving	Auditcommissie		

Inhoud

1. Inleiding	4
2. Frauderisico analyse periode maart 2020 – mei 2022	4
2.1. Frauderisico's in aantallen	5
2.2.1. Meting	5
2.2.2. Bevindingen	5
2.2. Frauderisico's en hun financiële impact	6
2.2.1. Meting	6
2.2.2. Bevindingen	6
2.3. Frauderisico's en hun risicoscore (= (kans + tijd) x impact)	7
2.3.1. Meting	7
2.3.2. Bevindingen	7
3. Conclusies	7
3.1. Vanuit Concerncontrol	7
3.2. Vanuit de accountant (cf. jaarrekeningcontrole 2021)	8
4. Toekomst	8

1. Inleiding

“Als bestuur bent u primair verantwoordelijk voor het voorkomen en tijdig detecteren van fraude. De controlerend accountant heeft de verantwoordelijkheid om fraude te detecteren die van materieel belang is voor de financiële overzichten die de accountant controleert, zoals de jaarrekening. Daarom is een open relatie tussen het bestuur, het toezichthoudend orgaan en de accountant belangrijk. Als bestuur dient u te zorgen voor een adequaat systeem van inschatting van fraude- en corruptierisico's, en ook interne beheersingsmaatregelen die deze risico's mitigeren. Wij adviseren om periodiek de effectieve werking van deze beheersingsmaatregelen vast te stellen en te evalueren. Een frauderisicoanalyse aan de hand van de fraudedriehoek kan hierbij helpen.”

Citaat Rapport van bevindingen inzake Frauderisicobeheersing, accountantscontrole jaarrekening 2021

In 2016 zijn we gestart met het neerzetten van een basis voor de integrale sturing van onze gemeente. In het kader hiervan is de sturingscyclus (PDCA-cyclus) in het leven geroepen. Onderdeel van deze sturingscyclus (PLAN) vormt het Risico Overzicht Weert. Met de vaststelling van het Beleid Risicomanagement en het bijbehorende addendum hebben we destijds gekozen voor een tijdige sturing aan de voorkant door risico's in beeld te brengen en te houden en meer risicobewustzijn te creëren op alle niveaus binnen de gemeente. De risico's worden minimaal twee keer per jaar door de organisatie in beeld gebracht. Het betreffen in die gevallen risico-inventarisaties die de belangrijkste gemeentelijke risicogebieden¹ bestrijken. Met het Risico-overzicht Weert hebben we een instrument gecreëerd dat alle medewerkers van de organisatie in staat stelt om door hen gesignaleerde risico's centraal vast te leggen. Daarenboven biedt het instrument het management een basis om hun verantwoordelijkheid te nemen als het gaat om de sturing op en de beheersing van de betreffende risico's. Naast de genoemde doelen helpt het risico-overzicht ons om de accountantsdienst op effectieve wijze een aantal keren per jaar inzicht te verschaffen in de (fraude)risico's en de beheersing daarvan.

In de bijlage is een overzicht opgenomen van de door de organisatie geïnventariseerde frauderisico's van mei 2022. Er is een analyse verricht over de ontwikkeling van deze risico's over de periode maart 2020 t/m mei 2022. Het resultaat treft u onderstaand aan.

2. Frauderisico analyse periode maart 2020 – mei 2022

Voor de onderliggende analyse van de frauderisico's blikken we terug op een periode van twee achtereenvolgende jaren. In deze periode zijn drie metingen verricht, specifiek gericht op de frauderisico's. Er zijn in diezelfde periode zes inventarisaties gemaakt, gericht op alle risicogebieden binnen de gemeente. Deze zijn verwerkt tot totaaloverzichten. Deze totaaloverzichten zijn in het risico-overzicht van de gemeente Weert opgenomen. De frauderisico-overzichten zijn gefilterde extracten van deze totaaloverzichten.

¹ Het betreffende de volgende risicogebieden: * bedrijfsproces risico; * bestuurlijk risico; * economisch-/marktrisico; * financieel risico; * frauderisico; * imago/politiek risico; * informatie risico; * IT risico; * juridisch/aansprakelijkheidsrisico; * letsel-/veiligheidsrisico; * maatschappelijk risico; * materieel risico; * natuur-/milieu risico; * personeel-/arborisico; * product-/dienstrisico.

Er is naar een periode van twee jaren gekeken over meerdere metingen heen. Door de waarnemingen niet tot één meting te beperken, worden de data en analyses hierop robuuster en geven deze meer betrouwbare en bruikbare informatie. In paragraaf 2.1. worden allereerst verschillende metingen getoond die aan de bevindingen in paragraaf 2.2. ten grondslag liggen.

Een opmerking vooraf

Het opstellen van een risico-overzicht is mensenwerk. Daarmee dus ook de opname van de specifieke risico's in het overzicht en de inschatting van de kans en impact per risico. Het is de bedoeling dat onze medewerkers bewust met risico's omgaan, hier samen het goede gesprek over voeren en deze risico's zo goed mogelijk proberen te beheersen. We streven er niet naar om volledig te zijn, maar juist om die risico's in beeld te hebben (én te beheersen) die de effecten en doelstellingen van onze gemeente in de weg kunnen staan. Dit betekent dat, hoe goed de inhoudelijke experts binnen de organisatie de risico-inschattingen ook doen, er nog steeds onverwachte of onvoorziene risico's kunnen optreden. Ondanks dat het inschatten van risico's geen wetenschappelijke activiteit is, helpt het ons wel onze organisatie steeds beter te beheersen en voorbereid te zijn op mogelijke misstanden of calamiteiten.

2.1. Frauderisico's in aantallen

2.1.1. Meting

Periode	Bruto	Hoog	Midden	Laag		Netto	Hoog	Midden	Laag	
Risicocategorie	Totaal	Rood	Geel	Groen	Leeg	Totaal	Rood	Geel	Groen	Leeg
Maart 2020	38	3	20	15	0	38	1	8	26	3
Februari 2021	36	3	17	15	1	36	1	7	25	3
Mei 2022	37	3	19	15	0	37	1	7	28	1

Toelichting: deze meting geeft een beeld van de ontwikkeling van de aantallen risico's in de tijd. De in de tabel opgenomen aantallen betreffen objectieve tellingen van de frauderisico's uit het totaal overzicht aan risico's van onze gemeente. Er is sprake van bruto en netto risico's verdeeld over de kleurcategorieën rood, geel, groen en leeg. Deze kleurcategorieën vertegenwoordigen resp. de hoge, midden, lage en lege risico's. Leeg betekent dat er bruto geen inschatting is gemaakt van de hoogte van het risico of dat er netto geen risico resteert. Met bruto (=inherent risico) en netto (=restrisico) worden de risico's aangeduid voor en na de inzet van beheersmaatregelen.

2.1.2. Bevindingen

- Opvallend aan de datareeks in de tabel is dat er tussen de verschillende meetmomenten geen grote verschuivingen zichtbaar zijn. Dit is zowel zichtbaar in de totale aantallen als in de specifieke risicoclassificaties onderling.
- Relatief maken de frauderisico's gemiddeld circa 20% uit van het totale aantal geïnventariseerde risico's. Dit behoorlijke aandeel impliceert dat frauderisico's een belangrijke plaats innemen in de aandacht voor en de omgang met risico's binnen onze organisatie.
- Als we kijken naar de risicoclassificatie Hoog (=Rood) dan zien we ook daar geen verschuivingen optreden. Sterker nog, over de gehele meetperiode is er sprake van 3 risico's met deze bruto-

classificatie die zich verder in de meting onveranderd tonen. Meer specifiek gaat het hier om de volgende risico's:

- R.R1.13 Memoriaalboekingen: Onjuiste boekingen in de financiële administratie;
- R.K4.1.13 Identiteit: Verlies documenten vanwege transport: reisdocumenten naar Stramproy en huwelijksakten door buitengewone ambtenaar van de burgerlijke stand;
- R.K1.5 Uitkeringen: Het risico dat onjuiste of onvolledige informatie wordt verstrekt teneinde voor een uitkering in aanmerking te komen.

Met de ingezette beheersmaatregelen zijn we in staat om twee van de hoog geclassificeerde risico's in een lagere netto risico categorie te laten vallen. Het betreffen de memoriaalboekingen (R.R1.13) en de uitkeringen (R.K1.5). De memoriaalboekingen gaan in restklasse terug naar 'laag'. De uitkeringen kennen een restrisico van 'midden'. Enkel het risico inzake verlies van documenten vanwege transport (R.K4.1.13) blijft 'hoog'. Dienstverlening voor de burger op locatie buiten het stadhuis brengt risico's met zich mee. Dit risico wordt bewust genomen uit het oogpunt van dienstverlening.

2.2. Frauderisico's en hun financiële impact

2.2.1. Meting

Periode	Financiële impact		
Risicocategorie (restrisico)	Rood (=hoog)	Geel (=midden)	Groen (=laag)
Maart 2020	€ 0	€ 175.000	€ 100.000
Februari 2021	€ 0	€ 175.000	€ 100.000
Mei 2022	€ 0	€ 175.000	€ 100.000

Toelichting: deze meting geeft een beeld van de ontwikkeling van het specifiek bij de frauderisico's behorende benodigde weerstandsvermogen. Indien een risico na beheersing uiteindelijk een geel of groen en daarmee midden of laag risicoprofiel kent, kan het nog steeds zo zijn dat er een stukje financiële weerstandscapaciteit wordt gevraagd (= onderdeel van het totale benodigde weerstandsvermogen van de gemeente). In die gevallen gaat men ervan uit dat de beheersing nooit 100% van het betreffende risico kan uitsluiten. Daarmee bestaat er dus nog steeds een kans, hoe klein deze ook is, op een financieel verlies. Dit verlies wordt hiermee afgedekt.

2.2.2. Bevindingen

- Ook financieel gezien zien we in de gehele meetperiode geen enkele verandering terug. Dit kan impliceren dat het hier om moeilijk te beheersen frauderisico's gaat. Kijken we naar de onderliggende risico's dan zien we dat het allemaal risico's uit de zorgsector betreft. Meer specifiek betreft het zorgfraude. En dan gepleegd door zowel de klant, de zorgaanbieder alsook de ambtenaar. Hier blijkt het belang van een goede afweging tussen de processen en controles en de hiermee gepaard gaande risico's en investeringen. Vooralnog lijken deze risico's voldoende te worden beheerst.
- Kijkend naar de overige geïnventariseerde frauderisico's lijkt het correct dat er verder niet meer financiële risico's aan het benodigde weerstandsvermogen zijn toegevoegd. De som aan

benodigd weerstandsvermogen voor de frauderisico's blijft hiermee beperkt tot 1,7% van de totale benodigde som voor alle risico's van onze gemeente.

2.3. Frauderisico's en hun risicoscore (= (kans + tijd) x impact)

2.3.1. Meting

Periode	Risicoscore			
Risicocategorie (restrisico)	0 < x < 10	10 < x < 20	20 < x < 30	Totaal
Maart 2020	29	8	1	38
Februari 2021	28	7	1	36
Mei 2022	28	8	1	37

Toelichting: deze meting geeft inzicht in de ontwikkeling van de zwaarte van de frauderisico's in de tijd. De in de tabel opgenomen aantallen betreffen objectieve tellingen van de risicoscores uit het totaal overzicht aan frauderisico's van onze gemeente. De risicoscore is het gevolg van de kans dat een risico zich voordoet, vermenigvuldigt met de impact die dit vervolgens heeft. Ook tijd (bijv. vertraging in een project of levering) kan een factor zijn die het risico verhoogd. Kans, tijd en impact worden in een score van 1 t/m 5 uitgedrukt, waarin 1 de laagste en 5 de hoogste waarde vertegenwoordigt. Een risico met een hoge risicoscore vraagt dan ook om extra aandacht en beheersing.

2.3.2. Bevindingen

- Uit het overzicht van de risicoscores blijkt dat het merendeel van de risico's zich in de laagste risicogroep bevindt. Slechts één frauderisico kent in alle metingen een score in de hoogste risicocategorie. Dit betreft het risico (R.R1.13) op ongeoorloofde mutaties in de financiële administratie (CODA) door de applicatiebeheerders. Ondanks dat het risico met de beheersmaatregelen flink is ingeperkt, blijft dit in deze mate bestaan. Hier is vanuit de organisatie (inrichting, uitvoering en controle) en de accountant (deze laatste kijkt (achteraf) naar alle boekingen verricht door de applicatiebeheerders) voldoende aandacht voor. Verdere bijsturing hierop is vooralsnog niet nodig.

3. Conclusies

3.1. Vanuit Concerncontrol

Uit de complete risico-inventarisatie blijkt dat de organisatie voldoende oog heeft voor de beheersing van frauderisico's. Het is al eerder aangegeven dat er niet naar wordt gestreefd om continu alle mogelijke (fraude)risico's in beeld te hebben. In die zin wordt bewuste omgang met en beheersing van de meest relevante frauderisico's boven volledigheid gesteld.

Overall kijkend naar het risico-overzicht zijn hierin alle relevante frauderisico's opgenomen. Voor deze risico's is tevens vastgesteld dat hierop voldoende beheersmaatregelen zijn ingezet en deze daarmee op dit moment vooralsnog voldoende beheerst worden. Dit in combinatie met het feit dat het

maximale financiële risico relatief klein (en afgedekt) is, leidt voor nu tot het advies om het bijgaande frauderisico-overzicht onverkort vast te stellen. Naast de genoemde attentiepunten is verdere bijsturing hierop op dit moment niet nodig.

3.2. Vanuit de accountant (cf. jaarrekeningcontrole 2021)

“Onze controle is niet specifiek gericht op het ontdekken van fraude. Bij de planning voor de jaarrekeningcontrole, houden wij rekening met het risico dat de jaarrekening als gevolg van fraude en onregelmatigheden onjuistheden van materieel belang zou kunnen bevatten. Daarnaast hebben wij beoordeeld in hoeverre sprake kan zijn van een risico omtrent corruptie. Eén van de door ons uitgevoerde maatregelen is het bespreken van de mogelijke frauderisico’s en mogelijke fraudesituaties op verschillende niveaus binnen de organisatie. Hiertoe hebben wij de mogelijke frauderisico’s en de mogelijke fraudesituaties besproken met het managementteam van uw gemeente. Deze besprekingen en onze controlewerkzaamheden hebben geen aanwijzingen voor materiële fraude opgeleverd.

Bij de beoordeling van het risico omtrent corruptie hebben wij gekeken naar klant specifieke omstandigheden zoals de geografische plaats van de activiteiten, hebben we gekeken naar de sectoren waar corruptie meer dan gemiddeld voorkomt en hebben wij beoordeeld in hoeverre buitenlandse wetgeving als de UK Bribery Act en de US Foreign Corrupt Practices Act van invloed kunnen zijn. Wij hebben aandacht besteed aan de compliance met de voor u van toepassing zijnde wet- en regelgeving en overige bepalingen voor zover wij die van belang achten in het kader van onze controle van de jaarrekening. Bij die werkzaamheden hebben wij geen materiële non-compliance geconstateerd.”

Citaat Rapport van bevindingen inzake Frauderisicobeheersing, accountantscontrole jaarrekening 2021

4. Toekomst

De komende jaren zal er vanuit de accountantscontrole nog nadrukkelijker aandacht worden gegeven aan fraudepreventie. Onze beroepsorganisatie, de NBA, stelt nadrukkelijk de rol van bestuurders en toezichthoudende organen, zoals de gemeenteraad, bij het voorkomen en detecteren van fraude aan de orde. Door de nadruk te leggen op het voorkomen van fraude, kunnen de gelegenheden die tot fraude leiden, afnemen. Dit vraagt om actief toezicht op risico’s en beheersmaatregelen ter voorkoming van fraude. Ook de accountant heeft hierin een belangrijke rol. De best practices van de NBA zijn erop gericht het fraudebewustzijn en de frauderisicobeheersing te vergroten. In onze managementletter hebben wij reeds aandacht gevraagd voor dit onderwerp. Denk bijvoorbeeld aan jaarlijks één of meerdere onderkende frauderisico’s (en indien van toepassing de interne beheersingsmaatregelen die zijn genomen om deze frauderisico’s te mitigeren) nader te laten onderzoeken door de interne controleafdeling, een accountant of een gespecialiseerde (fraude)onderzoeker.

Citaat Rapport van bevindingen inzake Frauderisicobeheersing, accountantscontrole jaarrekening 2021

Ondanks dat de overtuiging bestaat dat op dit moment de meest relevante frauderisico’s in beeld zijn en beheerst worden, dient de organisatie bij voortduring aandacht voor frauderisico’s te hebben. Deze aandacht beperkt zich daarmee niet enkel tot het regulier opmaken van de frauderisico-overzichten maar strekt zich ook uit tot:

- Zorgdragen voor een goede ‘tone at the top’, cultuur en gedrag;

- Opstellen van diverse anti-corruptiemaatregelen (relaties met afnemers/leveranciers, gedragscodes t.a.v. nevenactiviteiten/geschenken/etc.);
- Een goede interne beheersing (AO/IB), waaronder een periodieke frauderisicoanalyse;
- Het organiseren van tegenspraak, controle/compliance-functies en diversiteit;
- Aandacht voor werknemers en bestuursleden (bijv. persoonlijke omstandigheden die kunnen leiden tot een druk om fraude te plegen);
- Periodieke medewerkerstevredenheidsonderzoeken;
- Fraudemeldpunt en klokkenluidersregeling;
- Contact met en medewerking van de accountant;
- Training en opleiding omtrent het fraudebewustzijn;
- Een adequate administratie met aandacht voor (fraude)risicovolle schattingsposten;
- Een transparant en integer beloningsbeleid;
- Een duidelijk plan om te reageren op (een vermoeden van) fraude.

Voor het merendeel van deze maatregelen heeft de organisatie op dit moment in mindere of meerdere mate aandacht. Er zal in de nabije toekomst verder onderzocht moeten worden in hoeverre deze aandacht passend is en welke aanvullende acties nodig zijn. Geadviseerd wordt om hiertoe een opdracht in de organisatie uit te zetten.